

AVTOTRANSPORT SOHASIDA MUNTAZAM YO‘NALISHIDA ISHLAYOTGAN HAYDOVCHILAR MEHNATIGA HAQ TO‘LASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Jabborov Dilshod Baxromovich

Jizzax politexnika instituti “Iqtisodiyot va menejment” kafedراسи katta o‘qituvchisi
E-mail: dilshodj694@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada yo‘lovchilarga xabari bor muntazam yo‘nalishida ishlayotgan haydovchilar mehnatiga haq to‘lash xususiyatlari talqin etilgan hamda uning amal qilish tamoyillari va rag‘batlantirish usullari o‘rganilgan haydovchilar mehnatiga haq to‘lash xususiyatlari nuqtai nazaridan samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: tarif, stavka, haydovchilarning asosiy ish haqi, mehnat uchun rag‘batlantirish, algoritm.

ПОВЫШЕНИЕ ОПЛАТЫ ТРУДА ВОДИТЕЛЕЙ, РАБОТАЮЩИХ В СФЕРЕ АВТОМОБИЛЬНОГО ТРАНСПОРТА

Джаббаров Дилшод Бахромович

Старший преподаватель кафедры “Экономика и менеджмент” Джизакского
политехнического института
E-mail: dilshodj694@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В статье разъясняются особенности оплаты труда водителей, работающих на регулярных маршрутах, осведомленных о пассажирах, а также разрабатываются научно-практические рекомендации по повышению ее эффективности с точки зрения особенностей оплаты труда водителей, изучения ее принципов и методов стимулирования.

Ключевые слова: тариф, ставка, базовая заработная плата водителей, поощрения за работу, алгоритм.

IMPROVEMENT OF REMUNERATION OF DRIVERS WORKING IN THE FIELD OF MOTOR TRANSPORT

Jabbarov Dilshod Bakhromovich

Senior lecturer of the “Economics and Management”
department of Jizzakh Polytechnic Institute
E-mail: dilshodj694@gmail.com

ABSTRACT

The article explains the features of remuneration for drivers working on regular routes, aware of passengers, and also develops scientific and practical recommendations for improving its effectiveness in terms of the characteristics of remuneration for drivers, studying its principles and methods of stimulation.

Keywords: tariff, rate, base salary of drivers, incentives for work, algorithm.

Mamlakatimizda transport xizmatlarini ko'rsatishning har tomonlama rivojlanishi, bu borada innovatsion mexanizmlarni takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Sohadagi islohotlarni yanada chuqurlashtirishda "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmon bilan tasdiqlangan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi muhim dasturulamal bo'lib xizmat qiladi. Unda aholiga transport xizmati ko'rsatishni tubdan yaxshilash, yo'lovchi tashish xavfsizligini oshirish va atrof muhitga zararli moddalar chiqishini kamaytirish, har tomonlama qulay yangi avtobuslarni sotib olish, avtovokzal va avtostansiyalarni qurish hamda rekonstruksiya qilish; yo'l infratuzilmasi qurilishi va rekonstruksiya qilinishini davom ettirish, eng avvalo, mintaqaviy avtomobil yo'llarini rivojlantirish, xo'jaliklararo qishloq avtomobil yo'llarini, aholi punkti ko'chalarini kapital va joriy ta'mirlash vazifasi belgilangan.

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 10.02.2019 yildagi "Transport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi farmoniga binoan O'zbekiston avtomobil transporti agentligi negizida O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi tashkil etildi. Mazkur vazirlik transportning barcha turlarini yagona transport tarmog'iga integratsiyalashuvi va yangi samarali transport-logistika tizimlaridan foydalangan holda uyg'unlikda rivojlantirishga yo'naltirilgan yagona davlat transport siyosatini ishlab chiqish va transport-logistika xizmatlari bozorini rivojlantirishni rag'batlantirish, ularning barcha toifadagi iste'molchilar uchun ommabopligini ta'minlash, shuningdek, sohaga investsiyalarni jalb etishga yo'naltirilgan transport sohasidagi yagona ta'rif siyosatini amalga oshirish va boshqa bu boradagi muhim vazifalarni bajarish ko'rsatilgan. Mazkur farmonda "Shahar, shahardan tashqari, shaharlararo va xalqaro yo'nalishlarda avtomobil transportida yuk va yo'lovchilar tashishni amalga oshirish uchun litsenziya berish va ularning amal qilish muddatini uzaytirishdan tushadigan davlat boji mablag'alarining 40 foizi O'zbekiston Respublikasining respublika byudjetiga Vazirlik va uning hududiy bo'linmalarini ta'minlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun yo'naltirilishi belgilangan.

Shu o'rinda yo'lovchilarning xabari bor muntazam (regulyarniy) yo'nalishida ishlovchi avtotransport vositalari (avtobus, mitti avtobus) haydovchilari uchun qoidaga muvofiq mehnatga haq to'lash tizimida vaqtbay va ishbay mukofot to'lanishi qo'llaniladi. E'lon qilingan yo'nalish jadval bo'yicha ishlovchi haydovchilar uchun vaqtbay mukofot tizimi ishlangan soatlar uchun asosiy ish haqining soatbay tarif stavkasi bo'yicha to'lash hisoblanadi.

Bunday turkumdagi haydovchilar uchun qaysikim birlashgan, qo'shma davlat korxonalarining shahar (qishloq) boshqarmasiga qarashli shaxsiy mulkchilik turida tarifdagi maosh miqdori 7-8 tarif darajasida belgilanadi, bunda albatta ishchilarning mehnat faoliyatidagi malakalari va mutaxassislik sharoit hisobga olinadi (avtotransport vositalarining uzunlik o'lchovi, yo'nalishlaridagi mavjud tarmoqlarda yo'l harakatidagi tezlik). Avtotransport vositalarini boshlang'ich harakat manzillarida avtobus ishini to'ldirish uchun yo'nalish jadvali e'lon qilinmagan yo'nalishlarda ishlovchi haydovchilar uchun nisbiy-mukofot tizimi qo'llaniladi.

Ushbu yo'nalishdagi tartibni qo'llashda xaydovchilarning asosiy ish haqi avtotransport vositasi ichida yig'ilib, hisobga olingan vaqt mobaynida vujudga kelgan foydaning foizlarda ifodalangan miqdorida amalga oshiriladi. Haydovchilarning mehnatiga haq to'lashning belgilangan kattaligi ish beruvchilar va ular (haydovchilar) o'rtasidagi tuzilgan shartnoma asosida amalga oshiriladi, shuningdek ishlovchilar jamoaviy shartnoma va yakka holatdagi mehnat shartnomasini ham qayd qilinishiga erishishilari lozim. Yo'lovchi avtotransport korxonalarini haydovchi xodimlar bilan ta'minlanishi, asosan davlat korxonalarini yo'lovchilar tashishdagi doimiy yo'nalishdagi tahlili shuni ko'rsatdiki haydovchi xodimlar mehnatga haq to'lashning darajasi va tizimidan qoniqmasliklari ayon bo'lmoqda. Bu yo'nalishida mehnat bozorida haydovchi xodimlarga bo'lgan talab ularning takliflariga yoki taqdimlariga nisbatan ancha yuqoridan va bu boradagi talab faqat vaqtinchalik kelganlar bilan (ya'ni migrantlar bilan) asosan qoniqtiriladi. Yo'lovchilar xabari bor doimiy yo'nalishlarda ishlayotgan haydovchilarga haq to'lashning yuqoridagi notugal shaklining harakatdagi tizimini aniqlab beruvchi omillaridan biri hisoblanadi, bu esa o'z navbatida belgilangan haqiqiy amaldagi yo'nalishi tizimining va ularning mehnat faoliyatining murakkabligini hisobga olinmaganligidandir. Haq to'lashning harakatdagi tizimida faqat ikki turdagi omillar: texnikaviy (yo'lovchi avtotransport vositasining gabarit uzunligi va yo'lovchi sig'ira olish qobiliyati) va tashkiliy (yo'nalish bo'yicha harakat vaqtida amal qilish va jadval bo'yicha qatnovlarni bajarish) e'tiborga olinadi.

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqorida ko'rsatilgan omillar guruhi yoki turi haydovchilarning haqiqiy yo'nalishidagi (marshurt) qiyinchiliklari katta farq bilan juda bo'sh ifodalangan.

Ko'pgina hollarda ko'rsatilgan qiyinchiliklar tashkiliy-harakat omillari turi (guruh)ga bog'liq (yo'l harakatidagi tezkorlik, yo'lning o'tkazish qobiliyati chorrahalaridagi svetoforni boshqaruvning oraliq vaqti(chastotasi) va to'xtash manzillari, to'xtash manzillarining o'tkazish qobiliyati, yo'nalishlardagi yo'lovchilar oqimi, yo'nalishning masofasiga va moslashishiga (konfiguratsiya)ning qaysikim mehnat haq to'lashning harakatdagi yo'nalishlarida amaliy tarzda e'tiborga olinmagan.

Algoritmlarning mehnat faoliyatini har tomonlama ishlab chiqilishining ketma-ketligi avtobus boshqaruvidan andozaviy harakatining (yoki shaklan harakatining) algoritmini tuzish imokniyatini vujudga keltiradi, ularni mantiqiy sharoitlarda bajarilishini (jadval 2). SHuningdek avtobusni boshqarishda algoritmnning muomilaviy xususiyatlarining shaklini yoki andozasini hayotga tatbiq etish lozimligini ko'rsatadi (jadval 1).

Jadval 1

Avtobus boshqaruvidagi muomala xususiyatlari

Tartib raqami	Avtobusni boshqarishdagi muomala ko'rishini
1.	To'g'ri chiziqli harakat
2.	Doimiy tezlek bilan harakatlanish
3.	Bekat joydagi "hozirjavoblik"ka almashib kiritilishi
4.	Bekat joyidagi "hozirjavoblik"dan "cho'ntakdan" chiqilishining almashinishi
5.	Bekat joyidan "hozirjavobsiz" "cho'ntaksiz" almashib turish
6.	O'ngga burilish
7.	CHapga burilish Joyidan qo'zg'alish
8.	Bekat joyidan "hozirjavoblik" bo'lgan holda siljish
9.	Bekatgacha to'xtamoq, sekinlatmoq
10.	Tezlikni oshirish, yuqori uzatishga o'tish
11.	Tezlikni pasaytirish, pastki uzatishga o'tish
12.	Qayta sarflanish
13.	O'ngga ravon, silliq burilish
14.	CHapga ravon, silliq burilish
15.	Pastlikka qarab harakat
16.	YUqoriga (do'nglik) qarab harakat
17.	Haydovchining bekat joyidagi (to'xtash manzili) faoliyati

Bizning fikrimizcha avtomobil transporti xizmati bozori holatini baholash, muntazam yo'nalishida ishlayotgan haydovchilar mehnatiga haq to'lashni takomillashtirish, uning o'zgarish istiqbollari va tendensiyalarini tahlil etish bo'yicha tadqiqotlarni olib borish natijasida tarmoqning uzoq muddatli strategiyasi, uning joriy siyosatiga bevosita ta'sir etadi hamda moliyaviy, ish kuchi va moddiy-texnik resurslarga bo'lgan ehtiyojni aniqlashga va uni rivojlantirishning strategik konsepsiyasini takomillashtirishga asos bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi 4947-sonli farmonining 1-ilovasi «2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi». // Lex.uz.
2. Azizova S.X. Mehnat intizomi tushunchasi, tamoyillari va rag'batlantirilishi. Iqtisod va moliya / Экономика i finansы 2018, 8(116) - 40 b.
3. Маренков Л.И., Алимарина Е.А. «Управление трудовыми ресурсами» Серия высшее образование. Ростов на Дону: из-во «Феникс», 2004 - 234 с.
4. Kuryazov, D., Jabborov, D., & Khujamuratov, B. (2020, October). Towards decomposing monolithic applications into microservices. In 2020 IEEE 14th International Conference on Application of Information and Communication Technologies (AICT) (pp. 1-4). IEEE.
5. Obidova, Feruza Yaxyoevna, and Zevi Odilovna Umarova. "BOSHQARUV FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISHDA KADRLARNING GENDER TENGLIGI." Educational Research in Universal Sciences 2.3 (2023): 208-215.
6. Feruza, Obidova. "How to Create Effective Marketing Strategies for Your Business." Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences 2.3 (2023): 12-17.
6. Yahyoyevna, Obidova Feruza. "FACTORS AFFECTING THE FORMATION OF INNOVATIVE POTENTIAL AND ITS TRANSFORMATION." World Economics and Finance Bulletin 18 (2023): 72-77.